

ЯРОВА ЛІЛІАНА ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська морська академія»,
завідувач кафедри адміністративного та кримінального права,
доктор політичних наук, професор

СУЧАСНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Сучасна економіка України є поєднанням приватного й суспільного секторів, а функціонування ринку доповнюється регульованою діяльністю держави. У свою чергу держава часто виступає в ролі економічного агента на ринку, а рівень життя сучасного суспільства тісно пов'язаний з рівнем економічного розвитку й залежить від забезпеченості громадян тими або іншими економічними благами.

Практично всі галузі соціальної сфери в Україні переважно належать до суспільного сектору. Це визначає особливості управління галузями соціальної сфери й основні джерела її фінансування, якими є також бюджети всіх рівнів. Тому можна стверджувати, що українська модель управління соціальною сферою на даному етапі ще продовжує формуватися та застосовує спробу вирішити два завдання: перебудувати соціально-економічну систему й адаптувати її до конкурентних вимог глобальної економіки. Час, що минув, після початку реформування українського суспільства дає змогу виважено оцінити як позитивні результати, так і негативні наслідки.

Соціальні наслідки реформування виявилися важкі тому, що стихійне звільнення ринку не супроводжувалося ні формуванням дієздатної системи соціального захисту, ні послідовною промисловою політикою та політикою зайнятості, що стимулює ефективну реалізацію трудових ресурсів. Унаслідок цього, наприклад, виникло й продовжує набирати силу протиріччя між усе ще досить високим освітнім і професійно-кваліфікаційним потенціалом населення, з одного боку, і погіршенням умов і якості зайнятості, з іншого. Для періоду реформування типовим стало звуження можливостей ефективної зайнятості.

Паралельно з ростом відкритого й латентного безробіття спостерігається відтік робочої сили з галузей, що забезпечують збереження й розвиток робочої сили, інновації на наповнення споживчого ринку. Розширення невиробничої сфери відбувалося за рахунок припливу працівників у торгівлю, державне управління й фінансово-кредитний сектор.

Крім цього не було визначено конкретні цілі та науково спрогнозовано соціальну спрямованість економічної реформи, результати та наслідки її впливу на соціально-економічний розвиток країни в цілому

та її окремих територіях, не враховано інтеграційні тенденції відтворення економічних умов і факторів для забезпечення соціально-економічного потенціалу. А також недооцінено реальні можливості дієвого стимулювання й мотивації праці в умовах переходу до етапу економічного росту. Не вирішувалися методологічні питання дослідження системи забезпечення соціально-економічного потенціалу, зокрема відтворення населення, трудових ресурсів, раціональної зайнятості й підвищення життєвого рівня населення в регіонах.

Падіння рівня доходу й життєвих стандартів значної частини населення в результаті знецінення трудового потенціалу є найважливішим критерієм соціального неблагополуччя. Однак зведення соціальних недоліків реформ до втраченого доходу закладає методологічну основу для обмеження соціальної політики шляхом перерозподілу частини ВВП на користь найменш забезпечених верств. Окрім того варто звернути увагу й на інші аспекти даної проблеми. Час засвідчив, що руйнівний вплив на трудовий потенціал спричинив різке зниження соціальної захищеності населення, до якого люди не були готові. Не останню роль у цьому відіграла також невідповідність процесів приватизації соціальної сфери, коли поява платних послуг замість безкоштовних не супроводжувалася відповідним ростом заробітної плати.

Очевидно, що звільнення ринку саме по собі не є достатнім для формування нової економіки. Простежені диспропорції в сфері зайнятості породжені різними факторами й, насамперед недосконалістю законодавчої бази, слабким розвитком продуктивних сил і лише внаслідок цього — наявністю монополістичних неринкових елементів. Зрозуміло, що нормальне функціонування ринку праці є можливим сьогодні лише за умови наявності розвинутої інституціональної інфраструктури, що є, по суті, неринковою надбудовою, необхідною для підвищення ефективності.

Аналіз показує, що соціальна спрямованість бюджетів останніх років визначалася переважно політико-соціальними цілями, а бюджетний процес характеризувався пошуком компромісу в розподілі коштів на соціальні програми та економічне зростання, породжуючи дискусію щодо пріоритетів витрачання державних ресурсів [1, с. 12].

Однак, незважаючи на покращення деяких економічних показників, соціальна сфера країни продовжує перебувати в скрутному стані, що погіршується зараз, в умовах важкої економічної кризи.

Складність і різноманіття функцій, які повинні здійснюватися в сфері соціальної політики України, припускають розвинену систему управління нею, що в сучасних умовах є неможливим без впровадження, застосування наукових методів. Однак наукові методи, засновані на помилкових або не адаптованих до українських соціальних, економічних та етнокультурних умов теоретичних концепціях, можуть привести в найкращому разі до їх неефективного й неадекватного за-

стосування, а в гіршому — до значного економічного збитку й соціальних потрясінь.

Важливим аспектом у зміні управління в галузях соціальної сфери є перехід до програмно-цільових методів, ефективність застосування яких має характеризуватися досягненням деякого позитивного результату у відповідній цільовій групі. Відносно до галузей соціальної сфери цей результат може залежати від зростання кількісних і якісних характеристик послуг охорони здоров'я, підвищення рівня освіти, збільшення забезпеченості житлом. При цьому однією з цілей управління соціальною сферою є досягнення максимальних результатів при використанні встановленого обсягу фінансових ресурсів. Так, Ю. Скулиш відзначає, що „в кризових умовах обмеженості бюджетних ресурсів зростає важливість підвищення ефективності їх використання, і саме цей період є найбільш своєчасним для реалізації непопулярних, проте вкрай необхідних структурних реформ у соціальній політиці держави. Пріоритетним напрямом реформ у соціальній сфері має стати зміна політики доходів, що передбачає зміну пріоритету переважної підтримки вразливих верств населення на соціальний захист працюючих. Така трансформація не лише приведе до підвищення рівня життя населення, подолання бідності та зменшення рівня майнового розшарування, а й спричинить підвищення мотивації економічної активності та зайнятості, скорочення патерналістських очікувань та утриманських настроїв у суспільстві, сприятиме формуванню необхідних надходжень до фондів соціального страхування та бюджетів усіх рівнів. Подальший розвиток системи соціального захисту населення має включати продовження реформування пенсійної системи, підвищення якості та адресності соціальної допомоги, що надається вразливим верствам населення, масштабну оптимізацію комплексу соціальних пілг та переведення їх на адресні засади, диверсифікацію системи надання соціальних послуг” [2, с. 16].

У більшості розвинених закордонних країн програмно-цільовий метод управління соціальною сферою є одним із головних інструментів соціальної політики держави. Основу програмно-цільового методу управління соціальною сферою становить система програм соціального розвитку з різними термінами дії, реалізованих державними органами різного рівня й органами місцевого самоврядування із залученням приватного бізнесу. Використання програмно-цільового методу управління в соціальній сфері дає змогу з'ясувати склад цілей і завдань соціальної політики для кожного рівня управління соціальною сферою. При цьому важливо враховувати, що застосування на практиці програмно-цільового методу має бути спрямоване на реалізацію двох типів інтеграції в соціальній сфері: просторової та часової. Особливість просторової інтеграції в соціальній сфері полягає в поєднанні діяльності галузей соціальної сфери на

території всієї країни, а часової — в чіткій послідовності етапів досягнення головної мети, передбаченої програмою.

Недосконала система управління галузями соціальної сфери є однією з причин низької ефективності соціальних видатків. А це породжує марнотратство та зловживання фінансовими ресурсами; розпорошення функцій управління галузями між різними міністерствами та розірваність управління на різних рівнях влади; непрозорість формування міжбюджетних відносин через відсутність нормативів фінансової забезпеченості за відповідними галузями, або вартісних стандартів надання соціальних послуг; системи оцінки діяльності установ соціальної сфери та ефективності витрачання видатків на їх утримання; фактична відсутність ефективного зовнішнього контролю й аудиту [3, с. 19].

Як слушно зазначає Т. Суходаєва, основна проблема в забезпеченні соціально-побутових потреб населення — це відсутність достатньої ресурсної бази, а тому, на її думку, доцільно впровадити на практиці новий підхід до управління соціальною сферою, заснований на поєднуванні оцінки розмірів потреб у виробничих потужностях, кадрових і фінансових ресурсах та процедури ітеративного наближення параметрів бюджету до них [4, с.3].

Тому розробка засобів і методів підвищення ефективності організації управління установами соціальної сфери, наприклад з використанням новітніх інформаційних технологій, є найважливішим завданням, що врешті-решт забезпечує необхідний практичний результат для більшості населення регіонів країни. Сучасний підхід до забезпечення соціальної політики припускає активну модернізацію застарілих соціальних структур та інститутів, пристосування їх до нових реалій життя. Здійснення практичних заходів щодо підвищення ефективності соціальної політики й удосконалювання чинної нормативно-правової бази мають бути засновані на розробці нових теоретичних концепцій і методологічних підходів, закладених у парадигму громадянського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Скулиш Ю. І. Соціальна сфера: проблеми та перспективи бюджетного забезпечення в Україні : автореф. дис... канд.. екон. наук : спец. 08.00.07 — Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / Ю.І. Скулиш. — К., 2009. — 23 с.
2. Там само.
3. Там само.
4. Суходоева Т.В. Оптимизация обеспечения социально-бытовых потребностей населения муниципального образования : автореф. дис... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 — «Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)» / Т.В. Суходоева. — Иркутск, 2009. — 24 с.